

MAKTAB MUSIQA TA'LIMIDA O'QUVCHILARNING NAZARIY BILIMLARINI O'ZLASHTIRISHLARIDA INTERFAOL METOD VA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH

M.B.Murodov – *katta o'qituvchi*

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti

Tayanch so'zlar: musiqa madaniyati, dars, musiqiy nazariy bilimlar, interfaol metod, didaktik o'yinlar, bilim, o'quvchilar.

Ключевые слова: музыкальная культура, уроки, музыкально-теоретические знания, интерактивный метод, дидактические игры, знания, учащиеся.

Key words: music culture, lessons, music theoretical knowledge, interactive method, didactic games, knowledge, students.

Umumta'lim maktablarining "musiqa madaniyati" darslarida musiqa tinglash, jamoa bo'lib qo'shiq kuylash, musiqa jo'rligida o'yin va raqs harakatlarini bajarish, bolalar cholg'u asboblari chalinib, shuningdek, turli musiqiy, madaniy, ommaviy tadbirlarda qatnashish musiqiy faoliyatning asosiy mazmunini tashkil etadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda bolalar dunyosiga xos bo'lgan quvnoq, milliy ohanglarga yo'g'rilgan kuy-qo'shiqlarni tinglash, kuylash, musiqa asboblari chalinib, kuyga mos raqs va ritmik harakatlarni bajarish, bolalarda musiqa san'atiga qiziqishni kuchaytirish, amaliy ijrochilik uchun zarur ko'nikma va malakalarni shakllantirishda muhim omil sanaladi.

Musiqiy asarlarni tinglash va kuylashdan oldin o'qituvchining asar haqidagi tahliliy suhbat, o'quvchilarda musiqa ifoda etilgan voqelik, obrazlarining, g'ayaviy-badiiy mazmunini, musiqiy-nazariy bilimlarni o'zlashtirish hamda estetik dunyoqarashlarini o'stirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Musiqa asarlarini jamoaviy tarzda kuylash, tinglab tahlil qilish orqali uni ongli va hissiy idrok etish, ruhiy kechinmalar bilan bog'liq ravishda sodir bo'ladigan murakkab pedagogik va psixologik jarayondir. San'atning barcha turlari kabi musiqa san'atini tushunish va idrok etishga erishish uchun o'quvchi musiqiy-nazariy bilimlarni muayyan darajada egallagan bo'lishi lozim.

Umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturida o'quvchilarning tayyorgarliklari qo'yilgan majburiy minimal talablarda nazariy bilimlarga alohida to'xtaliladi:

-xalq musiqa merosi haqida tushunchaga ega bo'lish;

-cholg'u asboblari bilish, tovush tembrlaridan ularni farqlash;

-musiqaga oid atamalarni bilish;

-nota yozuvi, sanog'i, kalitlar, dinamik va alteratsiya belgilari va ularning vazifalarini bilish va amalda qo'llay olish;

-birgalikda va yakka holda kuylay olish;

-musiqaning ifoda vositalarini bilish;

-ijrochilik turlarini (yakkaxonlik, yakkanovozlik, jo'rnovozlik, jamoaviy ijro) farqlay olish;

Bu talablar boshlang'ich sinflar uchun belgilangan bo'lib, butun musiqiy ta'lim mazmunini ushbu talab va mezonlarsiz tashkil etib bo'lmaydi [2].

Bugungi kunda musiqa ta'limi sohasida ham ilg'or pedagogik, innovatsion va axborot texnologiyalaridan foydalanish keng ommalashib bormoqda. Ta'lim subyektlari o'qituvchi, o'quvchilar guruhining dars materialini muvaffaqiyatli o'zlashtirishlari yuzasidan hamkorligi, bahsmunozaralari, o'zaro fikr almashishi asosida tashkil etiladigan darslar turli pedagogik texnologiyalar, ko'rgazmali va texnik vositalar asosida, shuningdek, didaktik o'yin shaklida uyushtiriladigan darslar pedagogik va interfaol metodlarning mazmunini tashkil etadi.

O'quvchilarning dars materialini o'zlashtirishida qulaylik tug'diruvchi qiziqarli, shu bilan birga ularni erkin fikrlash, shaxsiy qarash va mulohaza, fikrlash hamda o'tilayotgan mavzu, o'rganilayotgan bilimlar bo'yicha tushunchalarni ongli idrok etish orqali muammoli vaziyatlarda yechimlarni guruh bo'lib aniqlashlarida qo'l keladi. O'quv materialini o'zlashtirishda hamjihatlikka erishish "O'qituvchi – o'quvchi", o'quvchilar guruhining o'zaro fikrlashishi, tahlil qilish, umumlashtirish, yakuniy xulosaga kelish, shu jarayonda bir-birlarini fikrlarini qo'llab-quvvatlash bilan tavsiflanadi.

Respublikamizda ta'lim sohasida yuz berayotgan o'zgarishlarni kuzatish shuni ko'rsatdiki, hozirgi kunda o'qitish tizimida alohida yo'nalish sifatida trening uslubi keng qo'llanilayotganligi ma'lum bo'ldi. Biz ham o'z tadqiqiy izlanishlarimizda o'quvchilarni musiqiy-nazariy bilimlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishlari va o'quv jarayonini samarali bo'lishida trening uslubi imkoniyatlaridan unumli foydalanishga harakat qildik. Trening, uning musiqa ta'limida, xususan, boshlang'ich sinflarda nazariy bilimlarni o'rganish jarayonida qo'llanilishi uslubiy jihatdan o'ziga xos pedagogik yondashuv va mahoratni talab qiladi. Trening o'quvchilarni dars jarayonida muayyan muammoni (nazariy qoida, masalani) yechimi borasida erkin fikrlash, mushohada yuritish, o'zaro munosabatga kirisha olish ko'nikma va malakalarini shakllantirishda juda samarali uslubdir.

Trening o'tkazishda quyidagi jihatlariga asosiy e'tibor qaratiladi:

1. Nazariy mazmundagi masala mohiyatini to'g'ri anglash. Masalan, dinamik belgilar nomi, vazifasi, yozilishi.

2. Nazariy bilim musiqa tinglash, qo'shiq kuylash bilan bog'liq bo'lsa, musiqa asariga mos kayfiyatni vujudga keltirish. Masalan, asar xarakteri, tempi, janri, tonalligi va hokazo.

3. Masalani o'z fikri bilan tahlil qilish va uni misollar bilan asoslash.

4. Nazariy qoida mohiyatini ongli idrok etish, eshitib his etish, amaliy misollarga tayangan holda ko'rsatib berish, g'oyaviy-badiiy mazmunni anglash, asar mualliflari haqida ma'lumotlardan boxabar bo'lish.

5. Fikr, xulosalarni umumlashtirib, yakuniy natija haqida fikr bildirish.

6. O'qituvchi tomonidan sinf, o'tiladigan mavzu, o'quvchilarning individual qobiliyatlari, musiqiy tayyorgarlik darajalari inobatga olingan bo'lishi lozim.

Musiqiy-nazariy bilimlarni o'zlashtirishda yuqori samaradorlikka ega treninglar "Eslab qol" (nazariy mavzuga oid, yoki san'at turlari, xor, orkestr, atoqli kompozitorlar, dirijorlarga oid savollar tayyorlanadi, o'quvchilar o'z javoblarini yozishadi). "Bu kim" deb nomlangan trening o'quvchilarda topqirlik, xotirlash, yodga tushirish kabi xususiyatlarni rivojlantiradi. Turli kompozitor, xor, orkestr dirijorlari, atoqli musiqachi san'atkorlar rasmlari namoyish etiladi va ularni ismi, sharifi, yozgan, ijro etgan asarlari haqida ma'lumot so'raladi. "Bu qanday belgi" boshlang'ich sinflarda dastlabki nota savodxonligi bilan bog'liq belgilar nomi yozilishi, vazifasini aniqlash maqsad qilib qo'yiladi. "Men sevgan qo'shiq" mashg'uloti. O'quvchilarning musiqa asarini tahlil qilish, qo'shiqni yaxshi ko'rish sabablarini o'z so'zlari bilan tushuntirishga o'rgatadi. Shuningdek, "Kuyni top", "Davom ettir" nomli treninglar didaktik o'yinlar sifatida o'quvchilarda katta qiziqish bilan o'rganilayotgan mavzu bo'yicha zarur bilimlarni o'zlashtirishlarida samarali uslublardir. [1].

Musiqa darslarida nazariy bilimlarni o'zlashtirishda interfaol ta'limning "Bahs-munozara", "Doira stol atrofiga", "O'yla, izla, top", "6x6", "Klaster", "Blis so'rov", "Bumerang", "Zig-zak" strategiya kabi metodlardan foydalanish ham o'quvchilarning musiqiy-nazariy bilimlarni o'zlashtirish darajasini takomillashtirishida va dars samaradorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda musiqa ta'limi oldiga qo'yilayotgan zamonaviy talablardan kelib chiqib, o'quvchilarning o'quv dasturi materiallarini muvaffaqiyatli

- 1-klass oqıwshıları tömөndegilerdi bilip alıwı kerek:
- a) dawıstı aytamız hám esitemiz;
 - b) háripti köremiz, oqıymız hám jazamız;
 - c) hârip – sestin jazıwda anlatılatuğın belgisi.
- Oqıwshılar kóbinese ses penen háripti alıstırıp, qátege jol qoyadı. Mısalı: Aytbay sózin jazıwda kóp oqıwshı «b» hâribiniń ornına «p» hâribin jazıp qátelesedi. «sh», «ch» hârip birikpeleri de bir sestı anlatadı (shelek, chemodan).